

НІЖИНСЬКА СТАРОВИНА

Распоряжение губернским комиссарам (с. 4–5)
Самчевски П. На свято Тарасове (стих) (с. 5–6)
Раузов Сер[гей]. Организация хат-читален (с. 6–11)

Хроника местной жизни

Циркуляр черниговского губернского комиссара (с. 11–12)
Семидесятое потребительское общество Нежинщины (с. 12)
Нежинское Земское Собрание (с. 12–13)
Кооперативное совещание (с. 13–15)
Кооперативный комитет (с. 15–16)

По России

Ч.З.Г. Лига аграрных реформ (с. 16–17)
Ч.З.Г. Украинский национальный совет (с. 17)
Яблоновский Александр (Р.С.) Чувство действительности (с. 18–21)
Отдел помощи военнопленным при Главном Комитете Всероссийского Земского Союза (с. 21–23)
Тихомиров Н. Склад политической и социалистической литературы при агрономическом отделе Нежинской Земской Управы (с. 23)
Объявления (с. 24)

Олександр СИДОРОВИЧ
(Ніжин)

Ніжинське ощадно-позичкове товариство у 1895–1914 роках (за архівними матеріалами)

У 90-х роках ХІХ ст. в Російській імперії починається новий етап у розвитку кооперативного руху. Бурхливий розвиток кооперації знайшов своє відображення як у кількісних, так і в якісних показниках. Зростає кількість товариств, урізноманітнюються форми їх діяльності. Важливе значення має затвердження імперським урядом низки нормативних актів щодо розвитку кооперації, в т.ч. й кредитної. Так, у червні 1895 р. з ініціативи Санкт-Петербурзького відділення Комітету в справах сільських ощадно-позичкових і промислових товариств вийшло “Положення про установи дрібного кредиту”. Цей законодавчий акт заклав підвалини розвитку системи дрібного кредиту в Російській імперії. В 1904 р. для контролю за використанням кредитів на розвиток кооперації та інструкторської допомоги кооперативним установам при Державному Банку було створене Управління у справах дрібного кредиту [1].

Потреба в грошах, у доступному кредиті наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. виявилася надзвичайно гострою. Першочергово гроші необхідні були дрібним товаровиробникам: селянам для купівлі додаткової землі, реманенту, добрив тощо; міщанам-ремісникам для купівлі сировини; торгівцям і крамарям для поповнення обігових коштів. Окрім того, у розвитку кредитної кооперації була зацікавлена і держава, й органи місцевого самоврядування, які вбачали в кредитній кооперації засіб розширення внутрішнього ринку, а також бази оподаткування. Наприклад, у 1896 р. з ініціативи чернігівського губернатора на губернських міських зборах розглядалося питання про участь земства у відкритті кооперативів. Наступного року більшість повітових земств висловилося за організацію ощадно-позичкових товариств як найбільш пристосованих до умов губернії установ дрібного кредиту [2]. В цілому кредитна кооперація розви-

валася на наших теренах у 2 видах кооперативів: ощадно-позичкові товариства та кредитні. Зразки для створення цих видів кооперативних товариств походять із Німеччини. Засади діяльності кредитних товариств розробив і запровадив на практиці в 1849 р. у німецькому містечку Флямерсдорф державний службовець Ф.В. Райффайзен, заснувавши перший кредитний кооператив під назвою “Товариство для допомоги незаможним селянам”. Теоретична розробка засад ощадно-позичкової кооперації належить Г. Шульце-Делічу. Деякі його праці ще в XIX ст. були перекладені на російську мову. Основний капітал ощадно-позичкових товариств складався із паїв, що вносилися їх членами. Відтак, подібні товариства мали двоїстий характер: з одного боку вони намагалися своїм членам надати якомога дешевший кредит, з іншого – забезпечити пайовиків якомога більшим дивідендом із пайового капіталу. Остання особливість і робила ощадно-позичкове товариство шульце-деліцького типу схожим на акціонерне товариство [3]. Позаяк статут ощадно-позичкового товариства передбачав унесення паю, участь у такому кооперативі була доступною для людей із певним, хоч і невеликим капіталом. Цей тип кооперативного товариства задумувався як міський кооператив, і тому в Україні ощадно-позичкові товариства набули поширення переважно в містах. Не стояв осторонь і Ніжин: міське ощадно-позичкове товариство, яке розпочало свою діяльність у 1895 р., досить швидко стало користуватися неабиякою популярністю серед ніжинців і мешканців повіту.

У відділі Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині матеріали, що стосуються вищезазначеного товариства, знаходяться у фондах 1335 (“Ніжинська повітова земська каса дрібного кредиту”) та 1349 (Правління Ніжинського Союзу кредитних і позичково-ощадних товариств).

Дана публікація архівних матеріалів має на меті дати загальну характеристику діяльності Ніжинського ощадно-позичкового товариства впродовж означеного періоду. З усього масиву документів відібрані ті, що найбільш яскраво відображають особливості функціонування цього кооперативного товариства. У вміщених далі документах орфографію та пунктуацію приведено до норм сучасної російської літературної мови. Відновлені скорочення подано у квадратних дужках (загальноновживані скорочення не розшифровувалися). Непрочитані місця позначено трикрапкою у квадратних дужках.

Посилання

1. Солнцев В. Учреждения мелкого кредита по данным к 1 января 1904 года // Ежегодник России. – СПб., 1908. – С. LXXXVI.
2. Журналы заседаний Черниговского Губернского Земского Собрания 33 очередной сессии 1897 г. с 17 января по 1 февраля 1898 г. – Чернигов, 1898. – С. 107–108.
3. Власенко В.М. Кредитна кооперація Лівобережної України (2–га пол. XIX ст. – поч. XX): Дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01. – Х., 1998. – С. 32.

№ 1 – 30 грудня 1898 р. – м. Ніжин. – Розгляд питання про неповернену позику

Заседание Правления Нежинского ссудо-сберегательного товарищества 30 декабря 1898 г.

Постановили:

Сумму ссуды умершего И.З. Дячковского в 21 р[уб]. 52 коп. надлежит списать расходом в убыток, так как поступление этой суммы считается безнадежным (вдова умершего лишена

всяких средств к существованию и обременена несколькими детьми – это по сведениям полиции к которой товарищество обратилось в связи с взысканием причитающейся суммы).

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині,
ф. 1349, оп. 1, спр. 1, арк. 71.
Рукопис. Оригінал.

№ 2 – 17 квітня 1900 р. – м. Ніжин. – Розгляд питання щодо клопотання про державну нагороду для голови товариства

1900 г. 17 апреля Совет Нежинского ссудно-сберегательного товарищества в заседании сем происходившем сего числа обсуждал вопрос согласно 98 ст. Устава, об избрании из своей среды на 1 год председателя и заступающего его место постановил:

Председателя Совета считать избранным по прежнему Василия Григорьевича Кашенцева, а заступающим его место Сергея Иллича Сенника.

Вместе с тем Совет подвергнул своему обсуждению о предоставлении Василия Григорьевича Кашенцева к Высочайшей награде за заслуги оказанные им на пользу дел Нежинского ссудно-сберегательного товарищества. Принимая во внимание, что он, Кашенцев, с начала возникновения сего товарищества (7 мая 1895 г.) и по настоящее время, то есть в продолжении целых 5 лет, оказывает товариществу в качестве председателя Совета оногo, без всякого вознаграждения, много несомненных услуг на пользу развития дел товарищества; что услуги его, Кашенцева, особенно рельефно выразились в первых шагах жизни товарищества; что благодаря его связи с товариществом, оно завоевало себе с самого начала должное доверие со стороны местного населения, особенно необходимое кредитному учреждению, и что наконец содействие его Кашенцева, к преуспеванию и развитию товарищества, учреждения, столь полезного успешную, за свою, сравнительно короткую деятельность поднять благосостояние и войти в (неразборчиво) многих и многих сотен лиц (членов до 800, с выбывшими и исключенными свыше 1000) из населения как городского, так и уездного, не должно остаться без достойного вознаграждения, – Совет товарищества полагает возможным и своевременным возбудить о таком награждении соответствующее ходатайство и потому единогласно постановил: – поручить Правлению товарищества просить Его Превосходительство Господина Черниговского губернатора, применяясь к 35 ст. правил Высочайше утвержденных 1 августа 1898 г. об [...] Высочайших наградах войти с представлением к Его Высокопревосходительству Господину Министру Финансов о награждении в установленном порядке, Председателя Совета Нежинского Ссудно-Сберегательного Товарищества нежинского купца Василия Григорьевича Кашенцева золотою медалью для ношения на шее за полезные заслуги, оказанные им названному товариществу в продолжении 5 лет.

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині,
Ф. 1349, оп. 1, спр. 2, арк. 43-44.
Рукопис. Оригінал.

№ 3 – 5 травня 1901 р. – м. Ніжин. – Розгляд питання про відсотки з операцій із внесками, а також про поповнення обігових коштів

1901 года мая 5-го дня Совет товарищества, в составе Председателя В.Г. Кашенцева и членов: С.И. Сенника, М.Я. Куперштейна, М.Х. Чорного в заседании своем происходившем сего числа:

Размер процентов по вкладам Совет постановил считать с 1-го июня с/г, впредь до изменения, следующий: а) по вкладам суммами не свыше 100 р. до востребования – 6 % в год. б) по вкладам

суммами свыше 100 р. до востребования – 5 % год. в) по вкладам сроком на 6 месяцев – 6,5 % год. г) по вкладам сроком на 1 год – 7 % год. д) по вкладам на 2 года – 8 % год. и е) по вкладам на 3 года и более 8,5 % годовых. О сих новых размерах %%-в сделать возможно более широкое оглашение путем рассылки и раздачи печатных экземпляров. Выслушав в заключение предложение Председателя Совета В.Г. Кашенцева о желательности усиления средств кассы, в настоящее время, в виду уменьшения ее на сумму истребованных недавно вкладов и займов с одной стороны, с другой – ввиду предстоящих выдач остатка излишка паевых и половинной части прибыли за первые 5 лет, Совет, желая придти на помощь делу в этом отношении, порешил предложить всем членам Управления, т.е. всем членам Совета и Правления с кандидатами, не найдут ли они возможности до расширения вкладных операций другими лицами, увеличить эту операцию собственными своими взносами в размере наивозможно приближающемся к максимальной сумме, т.е. – 250 рублей. – За исключением тех, за которыми на имя товарищества такие взносы давно имеются, из присутствовавших членов выразили желание в скором времени внести: С.И.Сенник – не менее 200 рублей, М.Я. Куперштейн – не менее 150 рублей, М.Х. Черный – не менее 100 рублей и Й.В. Лемперт – не менее 250 рублей. С содержанием настоящего постановления ознакомить и всех остальных членов Управления.

Председатель Совета: (Підпис)

Члены Совета: (Підписи)

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині,
Ф. 1349, оп. 1, спр. 5. арк. 6-7.
Рукопис. Оригінал.

№ 4 – 10 лютого 1901 р. – м. Ніжин. – Розгляд питання про розподіл прибутків на пайові внески

1901 года, февраля 10 дня. Заседание Совета Нежинского ссудо-сберегательного товарищества состоялось сегодня в присутствии председателя В.Г. Кашенцева и членов: С.И. Сенника, М.Я. Куперштейна, Г.Д. Вольфина и М.Х. Черного. Рассмотрены были два вопроса подлежащие внесению на разрешение общего собрания членов, имеющего состояться завтра 11-го сего февраля, а именно: 1) выдача прибыли на паевые взносы накопившиеся в пользу членов за первые 5 отчетных лет. Принимая во внимание, что прежний размер пая потребовал от многих членов относительно значительных взносов и находя своевременным урегулировать не выданную на те взносы прибыль по 1 февраля с/г, совет рекомендует разделить эту прибыль на 2 равные части и одну из них перечислить в собственные капиталы товарищества, присоединив ее к капиталу на общепользные цели, а другую – выдать членам на руки или присоединить к паевым согласно ст. 77 Устава. Такое свое предложение совет основывает на желании увеличить капиталы т-ва и укрепить дела последнего и в будущем, и находит это вполне целесообразным и справедливым так как прибыль накопилась вообще и в существующем размере в частности только благодаря исключительно благоприятным условиям управления делом, развившимся главным образом в бесплатном служении членов правления и совета. Срок для начала выдачи совет рекомендует установить с второго полугодия 1901 года, если к тому времени увеличатся оборотные средства товарищества и без ущерба для дела это окажется возможным после оставшимися невыданными излишек паевых или же с начала 1902 г. обязательно. Что же касается прибыли на 1900 г. и на будущее время, то таковую совет рекомендует отдавать на основаниях принятых собраниями в предыдущие годы. п. 2) О заявлении от 4-го сего февраля поступившем от члена т-ва коллежского советника Ф.А. Полонцевича относительно особых заслуг председателя правления Г.И. Сыркина за учреждение по его личному почину

нашего товарищества и за энергичные безвозмездные труды его, Сыркина, на пользу дел товарищества в течении 6 лет. Вполне присоединяясь к предложенному в заявлении г. Полонцевича, совет, со своей стороны в дополнение к постановлению собрания от 7-го марта 1899 года, испрашивает уполномочия сего собрания на возбуждения ходатайства пред кем следует о поощрении несомненно полезной деятельности Сыркина, с правом выработать подробно и самые мотивы сего ходатайства. Совет постановил об указанном вопросе доложить предстоящему собранию, включив в доклад, имеющим быть представленным собранию.

Председатель Совета: [підпис]
Члены Совета: [підписи]

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині,
Ф. 1349, оп. 1, спр. 5. арк. 2-3.
Рукопис. Оригінал

№ 5 – 29 січня 1903 р. – м. Ніжин. – Проект попереднього розподілу прибутків товариства за 1902 р.

Заседание членов Правления от 29 января 1903 г.

В результате проверки делопроизводства членами правления было установлено, что отчет за прошлый 1902 г. составлен вполне правильно, как вполне правильна показана выведенная по оному чистая прибыль в сумме 1091 р. 25 коп. Совет постановил предложить:

- 1) Из прибыли распределить согласно докладу правления
 - а) в запасной капитал 10 % – 109 р[уб]. 12 коп.
 - б) в прибыль на паевые взносы 8924 р[уб]., 6 % , т.е. 535 р[уб]. 44 коп.
 - в) в покрытие безнадежных ссуд супругов Шур и Хазановых 32 р[уб]. 99 коп.
 - г) в особый капитал на убытки 155 р[уб].
 - д) в особый фонд пособий членам и их семьям при несчастных случаях 155 р[уб]. 87 коп.
 - е) в пользу Комитета о товариществах 5 р[уб].
 - ж) на дела благотворительности – 12 р[уб].
 - з) в награждение служащих канцелярии – 65 р[уб]. 68 коп.
- 2) Утвердить смету расходов на Управление на 1903 г.
 - а) Помещение и отопление 300 р[уб].
 - б) Освещение 18 р[уб].
 - в) Книги, бланки, типографские расходы – 60 р[уб].
 - г) на почтовые и др. мелкие расходы 30 р[уб].
 - д) на поездки по делам Товарищества 15 р[уб].
 - е) на покупку необходимого имущества 38 р[уб].
 - ж) на выписку газет и журналов 17 р[уб].
 - з) на непредвиденные расходы 15 р[уб].
 - и) на содержание канцелярии 780 р[уб].
 - ц) жалование служителю 78 р[уб].
 - к) на разовые вознаграждения кассира 132 р[уб].

Совет ознакомился с перепиской Председателя правления Г.И. Сыркина с “Центральным Комитетом в Санкт-Петербурге Еврейского колонизационного общества” из переписки усматривается, что общество открыло товариществу кредит в размере 10.000 р[уб]. обеспеченных векселями товарищества из 6,5 % годовых. Признавая кредит весьма выгодным для товарищества Совет вместе с благодарностью выраженной председателю Г.Сыркину за успешные его хлопоты, поручает ему от имени правления доложить о сём настоящему собранию.

Председатель совета [підпис] (В.Г. Кашенцев)
и члены совета [підписи]

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині,
Ф. 1349, оп. 1, спр. 5, арк. 28.
Рукопис. Оригінал.

№ 6 – 9 лютого 1904 р. – м. Ніжин. – Розгляд телеграми від заступника міністра фінансів

9 февраля 1904 г.

Члены Правления и председатель товарищества Г.И. Сыркин собрались для выслушания телеграммы от 8 февраля сего года от товарища Министра Финансов Романова на имя правления товарищества в следующих выражениях: “Государь Император по всеподданнейшем докладе моем телеграммы о выражении членами Нежинского Ссудо-сберегатльного товарищества верноподданнических чувств всемилостивейше повелеть соизволит благодарить за выраженные чувства”. – И осчастливленные таким высочайшим вниманием, единодушно постановили подлинник телеграммы (№ 01711, подана в С[анкт-]П[етер]б[ург]. 8-го, 10 ч., 42 м. по полудни) хранить навсегда при делах товарищества, а содержание ее доложить членам т-ва на ближайшем общем собрании.

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині,
Ф. 1349, оп. 1, спр. 5, арк. 44.
Рукопис. Оригінал.

№ 7 – 11 квітня 1909 р. – м. Ніжин. – Розгляд прохання про збільшення позики

11 апреля 1909 г. Совет Правления рассмотрев заявление члена товарищества А.И. Светлейшего об увеличении ему кредита на 20 р. имея ввиду что задолженность Светлейшего равняется 48 р[уб]., что по своим позаимствованиям он едва вносит % и не вносит капитала как это полагается правилами и выслушав мнение Правления, постановили просьбу А.И. Светлейшего об увеличении ему кредита отклонить, обратив внимание правления на необходимость закончить расчеты по прежним его, Светлейшего, позаимствованиям.

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині,
Ф. 1349, оп. 1, спр. 5, арк. 78.
Рукопис. Оригінал.

№ 8 – 21 грудня 1909 р. – м. Ніжин. – Відмова у видачі позики

21 декабря 1909 г.

В просьбе члена № 1009 А.И. Светлейшего о выдаче ему дополнительной ссуды хотя бы в несколько рублей, отказать принимая во внимание его слишком стойкую неаккуратность и слабую платежеспособность.

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині,
Ф. 1349, оп. 1, спр. 5, арк. 192.
Рукопис. Оригінал.

НІЖИНСЬКА СТАРОВИНА

№ 9 – 1914 р. р. – м. Ніжин. – Звіт про кількість позик, суми та їх цільове призначення

В Киевскую контору отделения Государственного Банка Ведомость Нежинского ссудо-сберегательного товарищества по ссудах выданных в 1914 году.

	Предметы выдач	Число ссуд	На сумму		Более подробные сведения, на какие именно предметы выданы ссуды.
			рублей	к[оп].	
1	Покупка земли в постоянную собственность	537	50645	–	
2	Постройка покупка оборудования и ремонт предприятий сельскохозяйственных и промышленных (мельниц, маслобоен, кузниц, амбаров, сараев и т.п.)	441	39590	–	
3	Постройка для жилья, покупка их или ремонт	33	6969	–	
4	Улучшение угодий (покупка удобрений, искусственное орошение, осушение, корчевание и т.п.) устройство плотин, прудов, огородов	112	860	–	
5	Покупка и починка орудий для сельского хозяйства (машин и проч.)	47	4215	–	
6	Покупка и починка орудий ремесленного, кустарного и др. промыслов (слесарные и столярные инструменты, приборы и проч.)	28	2365	–	
7	Покупка рабочего скота и всяких домашних животных (лошади, волю, ослы, верблюды, коровы, овцы и т.п., домашней птицы, пчел и т.п.)	409	32265	–	
8	Аренда (земли и др. угодий, мельницы, промышленного заведения)	88	6510	–	
9	Покупка семян для посева	45	2395	–	
10	Покупка материалов ремесленного кустарного и других промыслов (сталь, железо, медь, дерево, сукно, кожа, шерсть, краски и т.п.)	828	50497	30	
11	Наем машин и рабочей силы (рабочих, рабочего скота, электрической и другой энергии), покупка горючего материала (дрова, уголь и т.п.)	63	5740	–	
12	Покупка разного рода товара для продажи.	123	9075	–	
13	Покупка корма для скота (овес, сено, отруби и т.п.)	22	895	–	
14	Снаряжение в отхожие промыслы	2	80	–	
15	Уплата частных долгов	37	2227	–	
16	Переписка выданных т–ву обязательств на новые сроки или на новых условиях	1253	66369	74	
17	Разные личные расходы заемщика и его семьи (продовольствие, отопление, уплата повинностей, свадьба, похороны, лечение,	57	2525	48	

	воспитание детей, наряды, удовольствие, мебель, книги и т.п.)				
18	Ссуды под залог произведений сельского хозяйства и промыслов			–	
19	Ссуды под залог ремесленных и кустарных произведений			–	
	Итого	4075	299954	52	

Члены совета
Члены правления
Счетовод

Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині,
Ф. 1335, оп. 1, спр. 31. арк. 22
Рукопис. Оригінал.

Ігор СИТИЙ
(Чернігів)

Матеріали до історії Ніжина: майновий документ 1796 року з фондів Чернігівського історичного музею ім. В.В. Тарновського

Історія Ніжина давно перебуває у полі зору істориків, має чималу бібліографію. Проте, багато питань все ще чекають на відповідь. Без введення до наукового обігу нових джерел розв'язати їх неможливо. Виходячи з цієї тези, нами підготовлений до друку “Възрующій откритий лист” від 24 червня 1796 р., котрий зберігається у фондах Чернігівського обласного історичного музею ім. В.В. Тарновського. Свого часу цей документ знаходився у приватній збірці українських старожитностей В.В. Тарновського і потрапив до Чернігова під час передавання цієї збірки для новоствореного музею наприкінці XIX ст. Тут йдеться мова про продаж 2 дворів у ніжинському передмісті Овдіївці генералом І. Новицьким та його дружиною Ганною дружині надвірного радника Г. Почеки Параскевії (інв. № Ал 504/1/2). Документ походить із родинного архіву Тарновських, які успадкували свого часу частину маєтностей Почек. За діючими на той час нормами під час переміщення нерухомості передавалися й усі акти, що її стосувалися (це, зокрема, засвідчує й текст уміщеної далі архівної пам'ятки).

Документ написаний коричневим і чорним чорнилом на 2-х аркушах білого паперу, формату 34,5×29 см.

На стор. 4 документу, внизу ліворуч міститься фіолетовий знак Музею В.В. Тарновського – козак, що тримає прапор із написом “Ч.Г.З.”, нижче якого – “Музей Україн. Древн. В.В. Тарновского”.

Папір гербовий. У верхньому правому куті хрестоподібний знак із зображенням герба Російської імперії, над яким дата “1789”; під гербом вартість паперу – “5 к”. Філігрань: герб Російської імперії, угорі напис “ГЕРБОВАЯ БУМАГА”, унизу – “1789 ЦЕНА 10 КОПѢЕКЪ”